

Ngā Toi

Iho Toi

Kei te tipua, e Toi
Hiko kau ana te ngākau i tō karanga
Mā tō ngākau te wairua e hiki
Mā tō wairua te reo e tuku
Mā tō reo te hinengaro e whakapuaki
Mā te hinengaro te kupu e raranga
Mā te raranga i te kupu te taonga tuku iho e whakairo.

Mau ake ana i tō hei tiki
Ko Puoro e tangi nei
Ko Rēhia me ōna wiwini, ōna wawana
Ko Ataata me ōna kanohi
E rere ai te reo hei herenga.
Mau kau atu ōu kamo ki ngā iwi
Mai i te ao kōhatu ki te ao mārama
Kia pā mai, kia pā atu tō hā.

Kia hiko tonu!
Tukua te hinengaro kia rere,
kia kore ai ngā taonga nei e noho tapu,
e noho kōhatu.
Heipū noa he noa atu te patu;
te tatangi, te wiri,
te whātero e.

Te Whaitake o Ngā Toi

Ekehia ngā toi maunga kia whitikia e te toi awe haukura o te atatū, ko te toi ka taea i te ringa hangahanga o te tohunga toi. Ko Toi te uri o Mahara Pohewa. Toi whakaataata e kitea ai ngā uriuri o te hinengaro, mā toi ka rere te toi ora tangata.

He toi tupu, he toi ora, he toi i ahu mai i Hawaiki. Kia mau ki te toi hanga whare tangata, okioki i te toi o te maunga. Ko te toi ka ora, ko te iwi ka toitū. E tū ana te haka, he tohu whenua rangatira te haka, te haka a Tānerore. Ko te haka a Hineruhi ka tū i te ata hāpara. Te toi whakaaro, ka ihiihi, ka wehiwehi, ka aweawe te ao katoa.

Nā Hirini Melbourne

Te Hanga o tēnei Wāhanga Ako

Ko ngā toi te kaikawe i ō tātou whakaaro, tirohanga, hiahia, tūmanako, kia kitea ai e te ao. Ka whakaatatia tā tātou titiro ki te ao tawhito, ki te ao hurihuri, ki te ao anamata, mā roto i ngā puoro, i ngā toi ataata me ngā mahi a te rēhia. Mā ngā toi e whakapakari te wairua, te wehi, te wana, te ihi, te mauri. Nā te hiringa o te mahara o te tohunga toi, ka whakaatu āna taonga i ngā mea ka kitea me ngā mea kāore e kitea. Hāngai pū ai a Ngā Toi ki te harakoatanga, ki te katakata, ki ngā hapa, ki ngā haututū whakamātautau, ngā hōhātanga hoki. Hāunga tērā, kia māia, kia kaha tonu ki te whai i te māramatanga – mā roto i tērā ka kitea, tērā ka rongohia, ngā toi whakaari, te kanikani rānei.

Ka whakanui te wāhanga ako o Ngā Toi i ngā pūkenga me ngā mātauranga o mua, ā, ka whakamana, ka wero hoki i ngā tokonga whakaaro o ēnei rā me ngā rā kei te tū. Whāia, ka tipu te mātauranga, te taha hapori, te ahurea me te wairua. Kāore e mutu te tipu me te whanake o ngā toi, koinā te take ka ngāwari ai ngā whāinga paetae o tēnei wāhanga ako. Kua āta whakaritea ngā whāinga paetae kia whānui, i runga i te whakaaro he maha ngā kuhunga, ā, he tirohanga tā tēnā tangata, he tirohanga tā tēnā tangata mō ngā toi. Kāore hoki he mutunga o ngā wheako. He maha ngā hononga, ngā manakohanga, ngā mōhiotanga, ngā ariā, ngā tokonga whakaaro mai i te marautanga toi tawhito kua whai wāhi ki te marautanga toi hou.

Ko te whāinga matua i te taumata 1 me te taumata 2, ko te tūhura me te whakatipu i ngā pūkenga toi; ko te nanao ki ngā papanga me ngā taputapu; ko te hopu me te whai māramatanga a te tangata ki āna ake taonga toi. Hei ngā taumata 3 ki te 5, ka arotahi ki ngā takatūtanga mō ngā mahi toi, te wānanga i ngā toi, te whakamātau i ngā ariā mō ngā toi, te whakamārama i ngā mahi toi a tangata kē, me te tuku i ngā whakaaro mō ngā toi kia rere. Hei ngā taumata 6 ki te 8, ko te tātari me te whakakoi i ngā mahi me ngā tokonga whakaaro. Kātahi ētahi tāngata patapatai, arohaehae ko ngā tāngata toi, ahakoa te mea nā rātou, nā tētahi atu kē te taonga toi. Ka anga ngā whāinga paetae o tēnei taumata ki te kuhu a te ākongā ki ngā take kura tuatoru, ki ngā mahi taonga toi hoki. Ka tīmata hoki i konei te whanake me te whakakoikoi a ngā ākongā i te momo toi ka hiahia rātou ki te whai.

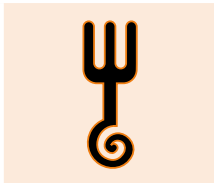
Kua mahia ngā tohu kia mārama ai te hono ki te whenu; te tūhura, te mahi, te mōhiotanga me te maioha. Ehara i te mea mō ake tonu atu ēnei tohu, heoi, he tauira noa ki ngā mea ka taea e te kaiako me ngā whāinga paetae ina whakatakotoria ai ngā whakamaherehere mō te hōtaka o Ngā Toi.

Ko te tikanga o ngā huānga he whakawhanake i ngā kaupapa, me hāngai anō te whakauru atu i ngā huānga toi kia whai kiko tonu ai ngā mahi. Mā te mahi mārika rawa i ēnei, e puta ai ngā huapai me te kounga. Te huhua noa o ngā huānga ka taea e te ringa toi, kei ngā wāhanga ako katoa o tēnei marautanga ka ora ēnei āhuatanga.

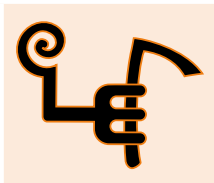
NGĀ TOI

Ngā Whenu Toi

Ko te tekoteko te whakakitenga o te mahinga nui ki te whakahiato tirohanga whānui ki tēnei mea te ako, ā, hei arotahitanga hoki ki te ako i ngā toi. Ko ngā whenu, ko ngā tohu, ka hāngai ki ngā wāhanga o te tūhura, te mahi, te mōhiotanga me te maioha, hei aronga i roto i ngā tikanga ako. Heoi, ka honoa tētahi ki tētahi, kia tū mai ko te tekoteko, he whakamaharatanga ki a tātou katoa, mā te mahinga tahitanga o ngā wāhanga katoa o ngā whenu e nui atu ai ngā wheako mō ngā toi.

Te Tūhura – ka aro nuitia te tūhura, te torotoro, te rāwekeweke, me te whakamāori.

Te Mahi – ka aro nuitia te hanga, ka whakaarohia anō te tito, te tuhi, te tā, te whakatau mahi.

Te Mōhiotanga – ka aro nuitia te whakaatu a te ākongā i ōna mōhiotanga me tōna mārama ki ngā mahi toi.

Te Maioha – ka aro nuitia te arotake a te ākongā i runga i te mōhio me tōna mārama ki āna mahi toi, me ngā mahi a ētahi atu.

Toi Puoro

**Ngā Mahi
a te Rēhia**

Toi Ataata

Ngā Pou

Ngā Whenu Toi

Ngā Ahuatanga Toi

Ngā Wāhanga Ako

Ngā Mahi Toi

Te Tūhura
Te Mahi
Te Mōhiotanga
Te Maioha

TAUMATA 1

TAUMATA 2

Ariā Matua

Mā te raweke i ngā rawa huhua o te ao tangata me te ao māori ka tū māia ki te whai wheako toi.

Toi Ataata

Ka tūhura, ka whakauru atu, ka whai mōhiotanga, ka whai māramatanga:

- ☞ i ngā huānga me ngā ariā;
- ☞ ki ngā tohu o tōna ao.

Ka whakawhanake, ka whakamahi i runga i te haumaruru, i te auaha hoki, ka whai whakaaro, ka kite:

- ☞ i ōna ariā me ōna pūkenga;
- ☞ i ngā taputapu me ngā rawa;
- ☞ i ngā tūmomo hua, tohu me ngā taurira huhua.

Ngā Mahi a te Rēhia

Ka tūhura, ka whakamahi, ka whai māramatanga, ka whakanui:

- ☞ i ngā huānga o te whakaari mā te tinana, mā te oro, me te kupu;
- ☞ i ngā momo mokowā, me te whakauru atu ki te mahi tāwhai mā te tuku noa;
- ☞ i te whakamahi tahi i te tinana me te reo i roto i ngā horopaki huhua;
- ☞ i āna mahi whakaari me ā ētahi atu.

Ka tūhura, ka hanga noa, ka whakakaupapa, ka whakaputa:

- ☞ i te hononga o te mahi ā-tinana ki te reo ā-waha;
- ☞ i ētahi mahi ā-tinana mai i ōna wheako whaiaro me te pohewatanga;
- ☞ i ngā kupu āhua o te tū ki te kōrero;
- ☞ i ētahi whakaaturanga kua kitea e ia.

Toi Puoro

Ka tūhura, ka whakauru atu, ka whai māramatanga:

- ☞ i ngā huānga me ngā momo oro o te taiao e mahia ana i ia rā;
- ☞ ki ngā mahi puoro, mā te whakarongo, te tāwhai, te paparua me te mahi auaha noa;
- ☞ ki te tini me te rerekē o te oro.

Ka tūhura, ka whakamōhio mai, ka whakaatu ūngeri ngāwari, ka whakaputa whakaaro:

- ☞ i ētahi tūmomo tangi;
- ☞ i ngā ariā o te rangi i roto i te huhua o ngā waiata me ngā mahi puoro;
- ☞ i ngā waiata tawhito me ngā momo waiata o nāiane; ki ngā huānga puoro.

TAUMATA 3

TAUMATA 4

Ariā Matua

Ki roto i ngā tukanga toi hei hanga kaupapa, hei mahi ngātahitanga, hei whakarerekē, hei whakaniko i ngā mahi, hei whakawhanake whakaaro, ariā hoki.

Toi Ataata

Ka tūhura whānui, ka whakawhanake, ka whai mōhiotanga, ka kite:

- ☞ i ngā ariā;
- ☞ i ōna wheako whaiaro;
- ☞ i ngā whakawhiti ariā tikanga ahurea me ōna uaratanga;
- ☞ i te huhua o ngā tohu.

Ka whakawhanake ariā, ka whakapakari pūkenga, ka whakamārama, ka whai māramatanga te ākongā:

- ☞ mā te tūhura me te whakamahi i ngā hua o ngā rawa, rawa tā, me ngā taputapu;
- ☞ i ngā mahi o te whiriwhiri tukanga rawa tā, me te tautohu taputapu;
- ☞ mā te whakamahi i ngā tukanga me ngā rawa tā a te kaitoi.

Ngā Mahi a te Rēhia

Ka tūhura, ka whakamahi, ka whakaatu, ka whakaputa:

- ☞ i ngā nekehanga i roto i ngā horopaki huhua;
- ☞ i ētahi tūmomo nekehanga o ngā horopaki.

Ka tūhura, ka whakaatu:

- ☞ i ngā tukanga;
 - ☞ i ngā tūmomo mahi.
- Ka mārama, ka whakaatu whakaaro:
- ☞ ki ngā tukanga;
 - ☞ ki ngā tūmomo mahi.

Toi Puoro

Ka tūhura, ka tito mahi puoro, ka whakamārama, ka whai māramatanga:

- ☞ i ētahi tūmomo tohu ōkawa o te puoro;
- ☞ i ngā tohu puoro me ngā tuhi ōkawa i roto i ngā titonga puoro;
- ☞ ki ngā tohu me ngā taputapu puoro.

Ka tūhura, ka whakauru hangarau, ka whakawhanake, ka tautohu:

- ☞ i ngā tūmomo mahi puoro e rata ana ia;
- ☞ i ōna mōhio ki te ia o te puoro;
- ☞ i ngā rerekētanga o ngā oro waiata me ngā tūmomo taonga puoro.

TAUMATA 5

TAUMATA 6

Ariā Matua

Hei whakawhanake i ngā tūmomo tukanga me ōna mōhio ki te huhua o ngā āhuatanga toi, i āna ake mahi toi me tēra o ētahi atu.

Toi Ataata

Ka tūhura, ka whakawhanake, ka whai mōhio, ka whai māramatanga:

- ☞ ki te whakawhanake i ngā ariā me ngā mātāpuna o te kaitoi;
- ☞ ki ngā tūāhua whakaawe.

Ka tūhura hōhonu, ka rapu mātāpuna whakahihi, ka tautohu, ka whai māramatanga:

- ☞ i ētahi ariā whakamahi i te hangarau;
- ☞ hei whakamahi tōtika i ngā taputapu hei whakawhitiwhiti whakaaro;
- ☞ ki te kunenga me te tūhuratanga a ngā kaitoi.

Ngā Mahi a te Rēhia

Ka tūhura, ka whakamahi, ka whakaatu:

- ☞ i te mokowā me te hangarau;
- ☞ i ōna māramatanga ki te mokowā me te hangarau;
- ☞ i ōna mōhio ki te mokowā me te hangarau.

Ka tūhura, ka whakamahi, ka whakawhanake mōhio, ka whakamārama:

- ☞ i tā te tinana me te reo whakatau i roto i ngā horopaki huhua.

Toi Puoro

Ka tūhura, ka whakataurite, ka whakaatu:

- ☞ i ngā whānuitanga o te puoro;
- ☞ i roto hoki i te whakatangitangi puoro takitahi, takitini rānei;
- ☞ i ōna rangona puoro, māramatanga puoro.

Ka tūhura, ka hanga, ka hanga ariā, ka whakaatu:

- ☞ i ngā horopaki o ngā tūmomo puoro me ētahi mahi e hāngai pū ana ki aua horopaki.

TAUMATA 7

TAUMATA 8

Ariā Matua

Hei tātari, hei whakaputa i ōna ake ariā, ki te whai ao ki te ao mārama.

Toi Ataata

Ka whakawhanake ariā, ka whakamahi, ka whai māramatanga, ka whakawhitiwhiti whakaaro hōhonu:

- ☞ e whakaata mai ana i tōna ūnga ki te whakaputa whakaaro;
- ☞ i ōna pūkenga hei hanga, hei whakawhanake, hei whakawhānui;
- ☞ ki te tūāhua mahi.

Ka whakawhanake ariā, ka tīpako rawa tā, ka whai whakaaro maioha, ka whai māramatanga, ka tau hoki ngā whakaaro:

- ☞ ki tana tūmomo mahi;
- ☞ ki te huhua o ngā huarahi mahi.

Ngā Mahi a te Rēhia

Ka tūhura, ka whakamātau, ka whitiwhiti hōhonu, whitiwhiti whānui:

- ☞ i ōna ake tūmanakotanga;
- ☞ i ngā tūmomo mahi me ngā tukanga;
- ☞ i ngā ariā.

Ka tūhura, ka whakawhanake, ka whakaatu, ka arotake:

- ☞ i ngā huarahi whakamātau ariā;
- ☞ i ngā ariā mō tētahi tūmomo mahi;
- ☞ i tōna matatau ki ngā mahi;
- ☞ i āna mahi.

Toi Puoro

Ka tūhura, ka whakahaere rangahau, ka whakamātau, ka whakaputa whakaaro:

- ☞ i ōna ake tūmanakotanga i roto i te puoro, mō ngā mahi puoro hoki;
- ☞ ki āna mahi puoro i runga i te mōhio.

Ka tūhura, ka whakaatu mai, ka aromātai whānui:

- ☞ i ngā huarahi whakamātau;
- ☞ i ōna pūkenga puoro, i āna mahi puoro;
- ☞ i runga i tōna matatau, hei whakamātautanga mā te whakaminenga whānui.

